

CARTEA DE TEATRU

Teatrul lui Eugène Ionesco la Editura Univers

Dan C. MIHĂILESCU

Către

Omul ionescian

28 iulie 1991: mi-e peste poate să caut, în vraștea din casă, zorit, cum sunt, de grațiosul Dumneavoastră apel, jurnalul aceluși sejur parizian, dar este vorba de seara zilei în care Eugen Ionesco ne-a scris dedicația pe ediția sa de teatru complet, Gallimard, *Pléiade*, proaspăt apărută. Țin minte ca în transă cum am văzut-o pe Marie-France Ionesco dispărând după niște pahare și reintrând în salon cu lucitoarea bucoavă: "Papa, scrie-le ceva pe carte copiilor!"

Sunt sigur că nu aveți nevoie de nici un efort pentru a vă imagina emoția, holbarea până aproape de sufocare, produsă de nesperatul cadou! Au urmat câteva ceasuri de vorbă bună și veselă, dar nici prin gând nu avea cum să-mi treacă faptul că era abia prima treaptă dintr-o scară pe care aveam să urc vreme de cinci ani.

Am înțeles că se dorea o nouă traducere a teatrului ionescian (așa am aflat și eu că, în Occident, traducerea clasicilor se actualizează cam o dată la zece, douăzeci de ani) și că, mai ales, se dorea un singur traducător, pentru unitatea de ton. Când Mircea Martin m-a întrebat dacă aș fi de acord ca tocmai eu să fiu acela, am răspuns automat "da", fără nici o secundă de reflecție. Și pot să spun acum, la capătul celor cinci volume, că am fost literalmente fericit traducând Ionesco.

Când am tradus, de pildă, două cărți de Jean-François Revel (*Cunoaște-*

rea inutilă și Revirimentul democrației la Humanitas) satisfacția a fost una de - să-i zic așa - răzbunare politică. Eram într-un asemenea acord cu ideile, temperamentul și teza politologului francez, încât, nu o dată, începându-i o frază, îi configuram imediat, mental, sfârșitul, fără a mai fi nevoie să-l citesc. Dincoace, însă, marea bucurie a fost tocmai *spectacolul mental*, jocul meu cu sonoritatea replicilor, obligația de a auzi tu însuși rostirea textului pe scena imaginară. De aici și familiaritatea tonalității, care unora poate să le pară excesivă. Dar cum s-o auzi pe o servitoare, în zilele noastre, strigând: "Numaidecât" - către musafirul de la intrare? Astăzi, servitoarea (și nu "jupâneasa", cum se traducea în anii 60) nu poate spune decât: "Viu acuma", eventual cu un "ho" țăfnos adăugat.

Ce vreau să spun e că marele efort (și marea plăcere, totodată) a fost acela de actualizare și de teatralizare, ca să zic așa, a textului, căutarea *firescului* rostirii scenice. De aceea mă și bucură reacția actorilor, cum că "sună bine, natural" replicile, chiar dacă uneori se poate observa o excesivă accentuare "caragialiană" a lor. (În esența teatrului ionescian, situația, caracterele și replicile din *Căldură mare* sunt de-a dreptul vitale). În plus: marea atenție pentru dozarea contrariilor. Cum știm, textura ionesciană este un savuros amestec de gravitate și ironie, de simplă bufonadă "infantilă" și ludic sapiențial, de patetism și autorelativizare ș.a.m.d., încât, dacă sunt prea bruște, trecerile dintr-un registru într-altul, de la o suprafață guignolescă la una de tragism ab-

surd, riscă să pulverizeze sensul de adâncime, adică tocmai amestecul inextricabil de polarități.

În sfârșit, pe lungul drum de la *Cântăreața cheală la Setea și foamea* nu știu ce este mai greu (și mai recomandabil) de păstrat: ruptura sau continuitatea? Unitatea în diversitate, ori saltul de la arlechinadele verbale spre tragismul deriziunii supreme?

Dar, să nu mă întind la vorbă.

Fapt e că greul... abia începe. Avem tradus integral teatrul ionescian, dar de jucat îl jucăm foarte rar, deși avem regizori excelenți pentru el: Mihai Măniuțiu, Tompa Gabor, Beatrice Bleonț, Vlad Mugar, T.C. Popescu, Petru Vutcărau sunt numele ultimilor ani care-mi vin imediat în minte. Însă există o rezistență față de texte foarte generoase precum *Jacques*, *Amedeu*, *Victimile datoriei*, *Setea și foamea*. Aceasta și fiindcă exegeza trenează: Ionesco a devenit rapid prizonierul unei etichete ("dramaturgul absurdului"), abil perpetuată de stângismul inteligenței franceze, care a împins - deliberat și tenace - în planul secund dimensiunea religioasă (catolică) a existențialismului său, în folosul eternelor clișee ale "comicalului de limbaj", "incomunicabilității" etc.

Pe scurt: s-a exaltat dibaci, în chip constant, *patafizicul* în dauna *metafizicului*. Or, a venit momentul, cred, de a contra-balansa edificiul analitic, de a dovedi, scriptic și scenic, că, înțeles din unghiul finalității existențiale, Omul ionescian se regăsește mai puțin în automatismul violenței din *Lecția* și mai mult în viziunile incendiare ale lui Jacques, în mestecatul cu lacrimi al lui Choubert, ori în itinerariul inițiat de la Jean de la "Hanul cel Bun".